

TARİH VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YAZINI DEĞERLENDİRMESİ; KÖRFEZ SAVAŞI ÖRNEĞİ

Zehra AYVAZ*

GT: 07/05/2022

KT: 21/05/2022

Özet

Uluslararası ilişkiler, disiplin olarak ortaya çıktıktan sonra incelediği konular bakımından tarih bilimi ile kıyaslanmıştır. Bu kıyaslama, disiplinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla artmıştır. Özellikle bilimsellik ve kuram tartışmaları, tarih ve uluslararası ilişkiler yazınında önemli yer tutmuştur. Bununla beraber, uluslararası ilişkiler disiplini yaygınlaştıkça yaşanan kuram tartışmaları, bu alanda belirli ekollerin doğmasına neden olmuştur. Bu çalışmada, tarih ve uluslararası ilişkiler yazını örnek olay olarak "Körfez Savaşı" perspektifinde ele alınmıştır. Bu bağlamda, farklı tarihlerde yayımlanmış olan ve farklı kişilere ait makaleler ışığında tarih ve uluslararası ilişkiler yazını değerlendirilmeye ve aradaki farklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler Disiplini, Uluslararası İlişkiler Ekolleri, Kuram, Körfez Krizi, Tarih Yazımı

THE EVALUATION OF HISTORICAL AND INTERNATIONAL RELATIONS LITERATURE; THE CASE OF GULF WAR

Abstract

After international relations emerged as a discipline, it was compared with the science of history in terms of the subjects it examined. This comparison has increased with the development and spread of the discipline. Particularly, scientific and theory discussions have taken an important place in the literature of history and international relations. However, as the discipline of international relations became widespread, the theory debates led to the emergence of certain schools in this field. In this study, the literature of history and international relations is discussed in the perspective of "Gulf War" as a case study. In this context, in the light of the articles published on different dates and belonging to different

* Bursa Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, Doktorant, zehraayvaz61@hotmail.com, Orcid ID: 000-0001-7096-6140

people, the literature on history and international relations has been evaluated and the differences between them have been tried to be revealed.

Keywords: International Relations Discipline, International Relations Schools, Theory, Gulf Crisis, Historiography

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplini ilk olarak tarih biliminin incelediği konuları ele almıştır. Daha doğru bir ifade ile tarih ile Uİ konularının ortak olduğu düşünülmüştür. Ancak zaman içinde hem bu disiplinin kabul görmesi hem de süreç içinde gelişmesi aradaki farkı ortaya koymuştur. Bununla birlikte literatürde yaşanan bilimsellik ve kuram tartışmaları Uİ ve tarih yazını arasındaki farkı da derinleştirmiştir. Temel olarak her ikisinin de hala tarihi bir olayı konu alma gibi ortak noktaları olsa dayazın olarak ele alma biçimleri farklılık göstermiştir. Bu farklılıklar; çalışmaların hazırlanma yılına, yazarına bağlı olarak değişmektedir. Yakın tarihe ait bir olayın konu alınması, çalışmayı hazırlayanın olaya hangi çerçeveden baktığı gibi temel argümanlar Uİ ve tarih arasındaki ayrımı da ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada da Uİ ve tarih yazını ile ilgili değerlendirme, Körfez Savaşı örneği ile ele alınmaktadır. İki ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, Uİ ile tarih yazını arasındaki farka değinilirken ikinci kısımda bu fark makalelerde aranmaktadır. Bu bağlamda konu ile ilgili farklı tarihlerde ve farklı kişilere ait makaleler analiz edilmektedir. Toplamda 4 makale örneğinin olduğu çalışmada, ele alınan ilk örnek çalışma Nasuh Uslu'nun 1999 yılına ait "Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları" isimli çalışmasıdır. İkincisi, Tekin Önal ve Abdullah Özdağ'ın 2016 yılına ait "Körfez Savaşı ve Türk Dış Politikasına Etkileri"dir. Üçüncü çalışma, Fred Halliday'in 1994 yılına ait "The Gulf War 1990-1991 And The Study of International Relations" adlı çalışmasıdır. Dördüncü ve son çalışma ise, Shak Bernard Hanish'in 2013 yılına ait, "The 1990 Gulf Crisis: Political Realism Applied" isimli çalışmasıdır.

Tarih bilimi ve Uİ yazını değerlendirmesinden oluşan bu çalışmada sözü edilen dört eser, öncelikle birbirlerinden bağımsız olarak tarih ve Uİ disiplini açısından ele alınmaktadır. Daha sonra eserlerin tümü karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek bazı çıkarımlar sonucunda tarih ve Uİ yazını dünyasında ait oldukları yere ulaşılmaya çalışılmaktadır.

1. Tarih ve Uluslararası İlişkiler Yazını

Tarih ve uluslararası ilişkiler birbiri ile alakalı ancak birbirinden bir o kadar farklı alanlardır. Kimilerine göre birçok noktada birbirini tamamlayıcı nitelikte olsalarda aralarında derin farklar bulunmaktadır. Tarih ve tarihçi, uluslararası ilişkiler disiplini ve siyaset bilimi sürekli birbirleriyle kıyaslanan alanlardır. Bu noktada aralarındaki ince çizgi önemlidir. Özellikle tarih ve uluslararası ilişkiler yazını incelendiğinde aralarında yer alan bu derin farklar ortaya çıkmaktadır. Öncelikle tarih ve tarihçiyi inceleyecek olursak, çalışmada ele alınacak konu bütünlüğü sağlanmış olacaktır.

Tarihin konusu ele alındığında başlıca birkaç maddeye dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu maddeler; tarihin geçmişten yaşadığımız ana kadar olan süreyi içermesi, insan etkisiyle meydana gelen olaylar olması ve bu olayların gerçekleşme sürecindeki durumlar ve olguları incelemesinden oluşmaktadır (Karaca & Özdal, 2018, s. 4). Bununla beraber tarihçilerin geçmişe dair açıklama yapabildikleri ancak gelecek üzerine yorum yapma, bir başka ifade ile “öngörme” yap(a)madıkları kanısı yaygındır. Tarihçiler inceledikleri olaylar arasında benzerlikler olduğunu ifade edebilirler ancak bunların özdeşleştirilmeyeceğini vurgularlar. Çünkü tarihçiler için ele aldıkları her olay ve ayrıntısı kendine özgüdür (Kurubaş, 2008, ss. 125-159). Tarihin konusunu olaylar ve olgular oluşturmaktadır. Bu bağlamda herşey bir “olay” olarak kabul edilir ve bu olaylararasından neyi ya da hangisini incelemesi gerektiği ise tarihçiye bırakılmıştır. Kısaca bunun tercihini yapacak olan tarihçinin kendisidir. Olgu ise daha genel çerçevede, olayın neden ve sonuçlarının tarihçi tarafından anlamlandırılması ile oluşmaktadır. Leopold Von Ranke (Alman Tarihçi) tarih bilimini olgulara dayalı olarak, pozitivist bir anlayışla ele alır ve tarihçinin asıl görevinin olduğu gibi göstermek (nasılsa öyle göstermek) olduğunu ileri sürer (Karaca & Özdal, 2018, s. 5). E.H. Carr bu durumu “Tarih Nedir?” isimli eserinde, “19. yüzyılın olgular fetişizminin belgeler fetişizmi ile tamamlanması” şeklinde ifade etmiştir. Belgelerin, adeta olgular tapınığında yer alan kutsal bir sandıkta saklandıklarını söylemiştir. Bu nedenle tarihçinin onlara saygı ile yaklaştığını ve mükemmel bir ifade ile dile getirdiğini belirtir. Fakat devamında bu belgelerin (hükümet raporları, resmi yazışmalar vb.), insan yorumuna dayalı olacak düşünme kısmından yoksun olduklarını ve belgeleri düzenleyenin fikirlerini aktarmadığını ifade etmiştir (Carr, 2018, s. 67). Bu nedenle sadece belgelere dayalı olarak açıklanmaya çalışılan olaylar ve olguların yeterli olmadığı kanısı yazın dünyasında oldukça yaygınlaşmıştır.

İnceleme yapılırken olguları açıklamaya yarayan genellemelere ulaşmak gerekmektedir. Bu, bilimin esas amacını oluşturmaktadır. Bu genellemeler, bireyi kurama götürmektedir. Daha

genel bir tanımla kuram; bir olguya dair kendine has kavramsal bütünlüğü bulunan, mantıklı olan ve tasvirin yer aldığı, neden-sonuç ilişkisi içinde açıklamaya ve çözümlenmeye dayalı önermelerdir (Kurubaş, 2008, ss. 125-159). Bu nedenle tarih ve uluslararası ilişkiler yazınında ele alınan konuları inceleme düzeyleri önemlidir.

Uluslararası ilişkilerin bir disiplin olarak ortaya çıkması kuşkusuz 20. yüzyılda, Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunda gerçekleşmiştir. Bu döneme kadar disiplinin inceleme alanlarını, ele aldığı konuları farklı bölümler (uluslararası hukuk, tarih, vb.) incelemekteydi (Ateş, 2009, ss. 11-25). Bu nedenle tarihin ve uluslararası ilişkilerin konuları, uluslararası disiplininin doğduğu dönemdebüyük oranda aynıydı. Her ikisi de öncelikli olarak devletlerin savaş ve barış durumları ile ilgilenmekteydi. Fakat bu durum İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra biraz değişmiştir. Uluslararası ilişkiler disiplininin kendini geliştirmesiyle tarih ile arasına mesafe girmiştir. Bu mesafenin oluşmasında o dönem yaşanan bilimsellik/bilimselcilik tartışmaları etkili olmuştur (Büyükbaş, 2013, ss. 107-120). Yaşanan bu tartışmalarla beraber uluslararası ilişkiler disiplininde, alana yön veren ekollerin doğması gerçekleşmiştir. Her ülkenin tarihine ve akademik geleneğine göre ekoller oluşup bu ekoller akademikçevrelerce şekillendirilmiştir. Uluslararası ilişkiler yazınının önemli ekolleri arasında İngiliz Ekolü, Fransız Ekolü ve Amerikan Ekolü'nün yer aldığını söylemek mümkündür. Uluslararası ilişkiler disiplininde bu şekilde çeşitli ekollerin doğmasında tarih ile olan ilişkisi, bilimsellik tartışmaları, teori ve kuram oluşturma çabalarının etkili olduğu akademik dünyada kabul gören bir gerçekliktir. Özellikle kuram oluşturma çabaları uluslararası ilişkiler disiplininde önemli yer tutmaktadır.

Kuram oluşturma, elde bulunan verilerin kullanımı açısından önemlidir. Çünkü buna kaynaklık eden yığınla veriden hangisinin kullanılması gerektiğine yine kuramlar ışık tutmaktadır. Bununla birlikte kuram oluşturmada önce, nesnelere ve olaylar arasındaki kuvvetli bağ hakkında bilgi sahibi olunması gereklidir. Buradan çıkarılacak sonuç, bilginin kuramdan önce olduğu gibi kuramdan sonra da ortaya çıkabileceğidir. Platon'un "herşeyi bilmeden önce hiçbirşeyi bilemeyiz" vurgusu bunu açıklamak için yerinde bir örnektir (Waltz vd., 1982, s. 12). Platon'un "mağara duvarı" örneğinde olduğu gibi önümüzde duran gerçeğin ötesine geçmek ve tam anlamıyla bilgisine ulaşmak önemlidir. Bunu başarmak ve olguları anlatabilmek için doğru model ya da ideal tipleri bulmamız gerekmektedir. Algıladığımız dünyanın gerçek olmadığını bildiğimizde ve farkında olduğumuzda, gerçeğe ulaşmak için "önyargı ve kalıplardan" uzaklaşmak gerekmektedir. Diğer bir ifade ile mağaradan çıkmamız ve dış dünyanın bilgisine ulaşmamız gereklidir (Berting, 2013, s. 19). Bu nedenle kuram inşa

etme çabaları disiplinin oluştuğu dönemlerde güncel tartışmalardan biri olmuştur. Çünkü kuram oluşturma, gerçeğin bilgisine ulaşmada önemli bir araç olarak düşünülmüştür.

Uluslararası ilişkiler disiplini ortaya çıktığı tarihten itibaren “Anglo–Sakson” ülkelerdeki disiplininin kurucuları hukuk ve tarih biliminin etkisinde kalmıştır. Özellikle E.H Carr ve Charles K. Webster gibi alana öncülük eden isimlerin mesleklerine tarihçi olarak başlamaları ve daha sonra uluslararası ilişkiler disiplininde yer almaları, tarih ve uluslararası ilişkiler disiplini arasındaki bağı kanıtlar niteliktedir. Bu çerçevede, alana öncülük eden isimlerin geçmişi ve tarihe olan yakınlıkları nedeni ile İngiliz Ekolü’nde tarih önemli yer tutmuştur. Fakat daha sonra yaşanan metodolojik tartışmalarla beraber tarih ve Uİ disiplini arasındaki bu kuvvetli bağ zedelenmiştir (Büyükbaş, 2013, ss. 107-120).

Uİ yazınında, İngiliz Ekolü’nde, kuşkusuz İngiliz Okulu’nun yeri oldukça önemlidir. İngiliz Okulu, genel olarak 1960’lı yıllarda bazı İngiliz yazarlar tarafından “uluslararası toplum”un temel analiz birimi alınmasıyla başlanan akım olarak ifade edilebilir (Arı, 2021, s. 423). İngiliz Ekolü’nde yer alan E.H. Carr, C.A.W. Manning gibi Uİ kuramcılarını bünyesinde barındırmamasına rağmen İngiliz Okulu’nun güçlü bir kuramsal kaynak oluşturduğu söylenebilir. Kuruluş yıllarında realizm ve neo-realizm (gerçekçi ve yeni-gerçekçi) akımlarının etkisinde kalan İngiliz Okulu, ortaya koyduğu “uluslararası toplum” ve “dünya toplumu” kavramları ile Uİ disiplinine ve yazınına büyük bir soluk getirmiş ve aynı zamanda bunların açıklanabilmesi açısından önemli fark oluşturmuştur (Devlen & Özdamar, 2010, ss. 43-68). Ancak tarihle olan ilişkisi, neo-realizm ekseninde oldukça zayıf kalmıştır.

Uİ disiplininde ekol olarak ABD’ye baktığımızda, ekolün tarih ile ilişkilerinin kopuk olduğunu görmekteyiz. Bu durumun, ABD’nin kendi tarihinin kurcalanmamasına yönelik bir düşünce çerçevesinde geliştiğini savunanlarda mevcuttur. Neo-realizm ekseninde tarih üstünde bir bilim anlayışı kazanılabileceği düşüncesi ise tarihten kopuklukta önemli yer tutmaktadır (Büyükbaş, 2013, ss. 107-120). Netice itibari ile ABD’de Uİ disiplinine yön verebilecek düzeyde etkili bir ekol ve kuramın yer almadığını söylemek mümkündür.

Kıta Avrupası’na baktığımızda, Uİ disiplini açısından bir başka önemli ekolün Fransız Ekolü olduğu görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Pierre Renouvin’in çabalarıyla gelişen ekol, Uİ disiplini açısından önemlidir. Öyle ki, tarihçi Rene Girault’e göre bu ekol, tarih yazınında “Annales Okulu” kadar önemlidir (A. Uslu, 2015, ss. 25-49). Annales Okulu, temsilcileri Marc Bloch ve Lucien Febvre olan ve tarihin diğer sosyal bilimlerle (coğrafya, iktisat sosyoloji vb.) birlikte hareket etmesi gerektiğini söyleyen tarih yazını anlayışıdır

(Karaca & Özdal, 2018, s. 23). Annales Okulu'nun önemli özelliklerinden biri, "tarih incelemelerinin içine bireyi, yapıyı, toplumsal düşünme kavramları ve çevreyi dâhil etmiş ve "anlama" yerine "açıklamayı" öncelik haline getirmiş olmasıdır (Yeğen, 2016, s. 26). Bu okul, Fransız Ekolü içinde önemli yer tutmaktadır.

Pierre Renouvinde Annales Okulu'nun savunduğu gibi tarihin diğer bilimlerle ilişkide olması gerektiğini savunarak, tarihi dışa dönük hale getirmeye çalışmıştır. Sadece belgeye dayalı tarih anlayışının, gerçeği açıklamada yeterli olmadığını vurgulamıştır. Bu bağlamda "dipteki kuvvetler" kavramı ile tarihi açıklamada yardımcı olacak faktörleri isimlendirmiştir. Renouvin; bu ifade ile coğrafi etkenler, nüfus, iktisadi etkenler vb. gibi başlıkları incelemiştir. Pierre Renouvin tarihten ve tarihi belgelerden tamamen uzak kalmamış ancak bunların olayları açıklamada yetersiz olacağını ve toplumunda mutlaka ele alınması gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle, "Dipteki Kuvvetler" bu açıklamayı gerçekleştirmede büyük paya sahiptir. Bunun dışında Renouvinde tarihçiyi, tek bir olayla ilgilenen ve bu olaylar arasındaki eşsiz ilişkiyi inceleyen kişi olarak ifade etmiştir. Ancak ona göre siyaset bilimi ile uğraşan kimseler ise kıyaslamalar yapan, bu kıyaslamalar ile genellemelere ulaşan ve bir adım öteye taşıyarak kuram oluşturmaya çabalayan kimselerdir (A. Uslu, 2015, ss. 25-49). Bu çerçevede, Renouvin ile Fransız Ekolü'nün güçlenip gelişme gösterdiğini söylemek mümkündür. İngiliz Ekolü kadar popülerite yakalayamaması Uİ disiplini ve yazını için oldukça önemli olduğu ifade edilebilir.

Türkiye'ye Uİ ekolü açısından baktığımızda henüz özgün bir ekolün olmadığı görülmektedir. Köklü bir tarihe ve geleneğe sahip olan ülkemizde Uİ disiplinine kazandırılan bir ekol olmadığı gibi bu alanda yabancı ekollerin etkisinde kalmıştır. Ancak köklü bir geçmişe ve tarihi arka plana sahip Türkiye'de özgün bir teorinin inşası ile bu alanda Batı'ya olan bağımlılık da sonlanacaktır (Büyükbaş, 2013, ss. 107-120). Bu perspektifte ülkemizde son dönemlerde yapılan çalışmalar sayesinde Uİ yazınının ve bu bağlamda disiplinin geliştiği söylenebilir.

2. Körfez Savaşı'nın Tarih ve Uİ Yazını Bağlamında Değerlendirilmesi

Bu bölümde, Körfez Savaşı (1990-1991 Irak'ın Kuveyt'i İşgali) farklı kişilerin, farklı tarihlerde yazmış olduğu makaleler ekseninde değerlendirilerek konuyu ele alma biçimleri incelenmektedir. Fakat önce konu ile ilgili kısa bir bilgilendirme yapılacak olunursa: Körfez Savaşı, Soğuk Savaş'ın ardından yaşanan ilk sıcak çatışma olarak nitelendirilebilir. 1990-91 tarihlerinde yaşanan bu çatışma 2 Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ile

başlamıştır (Best vd., 2015, s. 524). Irak'ın bu işgalinin arka planında birçok sebep olsa da görünürdeki en temel sebep, Kuveyt topraklarının Irak'a ait olduğu düşüncesidir. Bu bağlamda Irak lideri Saddam Hüseyin, 28 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'in, Irak'ın on dokuzuncu ili olduğu açıklamasını yapmıştır (Arı, 2017, s. 345).

Çalışmanın bu bölümünde aynı olayın farklı kişiler ve farklı tarihlerde nasıl ele alındığı incelenerek çalışmaların karşılaştırmasına yer verilmektedir. Bu dört farklı çalışmanın ikisi Türkçe yazına ait olurken diğer ikisi yabancı yazına aittir. Bu çalışmaların bir diğer özelliği ise her bir çalışma arasında en az on yıllık bir zaman farkı olmasıdır. Yani bir başka deyişle, Türkçe çalışmalar arasında yaklaşık on yıllık bir zaman farkı bulunurken yabancı çalışmalar arasında da hemen hemen bu şekilde bir zaman farkı mevcuttur. Farklı makaleler üzerinden yapılacak değerlendirmede, çalışmanın birinci bölümünde yer verilen tarih ve Uİ yazınında dikkat edilen noktalar, bu makalelerde incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamdaki analizde, öncelikle Türkçe çalışmalara yer verilirken, ardından yabancı çalışmalar ele alınmıştır. Bahsedilen Türkçe çalışmalar; Nasuh Uslu'nun 1999 yılına ait "Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları" isimli çalışması ve Tekin Önal ve Abdullah Özdağ'ın 2016 yılına ait "Körfez Savaşı ve Türk Dış Politikasına Etkileri" isimli çalışmalarıdır. İncelenecek yabancı çalışmalar ise, Fred Halliday'in 1994 yılına ait "The Gulf War 1990-1991 And The Study of International Relations" adlı çalışması ile Shak Bernard Hanish'in 2013 yılına ait, "The 1990 Gulf Crisis: Political Realism Applied" isimli çalışmasıdır.

2.1 Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları (Nasuh Uslu/1999)

Körfez Savaşı'nın merkezde olduğu bu çalışma, başlığından da anlaşılacağı üzere ABD'nin politikalarını bu olay penceresinde incelemektedir. Olaydan 9 yıl sonra kaleme alınan çalışmada olaydan önce uluslararası konjonktür, olaya giden süreç, Irak'ın o dönemki dış politikası ve İran ile daha önce yaşamış olduğu savaş (1980), Kuveyt'in İşgali ve sonrasındaki süreç ele alınmıştır. Burada, ABD'nin işgal öncesi ve işgal sonrasındaki tutumu ise geniş yer tutmaktadır. Körfez Krizi etrafında ele alınan bu anlatılar, tarih ve Uİ disiplini açısından incelenmektedir.

Öncelikle yazar, çalışmasına işgale giden süreci ele alarak başlamıştır. O dönem uluslararası konjonktüre hâkim olan ortamın bilgisinide yansıtmaktadır. Bunun yanında, ABD'nin dış politikasına değindiği bu çalışmada, olaya daha iyi bir açıklama yapacağı düşüncesiyle süreci 1980'den başlayarak ele almaktadır. Süreci buradan başlatması ise ABD'nin bölgedeki çıkarlarına dayandırılarak, Irak-İran Savaşı'ndan (1980) itibaren açıklanmaya başlanmaktadır.

Bu süreçte gerçekleşen Irak- ABD ilişkilerine de değinilmektedir (N. Uslu, 1999, ss. 165-199). Böylece arka planda verilen bilgiler, tarih incelemesinin mihenk taşı oluşturduğu neden-sonuç ilişkisini yansıtmaktadır. Bu süre zarfıyla ilgili olarak (1980-1990 arası dönemde) yazarın aktarmış olduğu bilgiler olayın neden gerçekleştiği sorusunun cevabını yakalamaya yöneliktir. Aktarılan bu sebeplerle birlikte yazar, olayı ve bu olayın sonuçlarını yansıtmaktadır.

Irak'ın, Kuveyt'i işgali sonrasında ABD'nin tutumu ve bu süreçte gerçekleşen olaylar yine çalışmada yer almaktadır. ABD'nin, Kuveyt'ten geri çekilmek istemeyen Irak'a karşı bir güç oluşturması (Çekiç Güç) ve Irak'a saldırması yine anlatılan başka bir ayrıntıdır (N. Uslu, 1999, ss. 165-199). Bir bakıma merkezde yer alan olay neticesinde meydana gelen başka bir durumdan daha söz edilmektedir. Bu durum da yukarıda bahsedilen neden-sonuç ilişkisinin bir getirisi olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın devam eden bölümlerinde, olayın ABD tarafından bir değerlendirmesi yapılmaktadır. ABD'nin bu olay neticesinde bölgede neler kazandığına dair alt metinler çalışmada yer edinmektedir. Bununla beraber, Arap-İsrail Savaşları, bölgede yer alan Kürt Sorunu ve savaşın Türkiye'ye yansımaları alt başlıklar ile ana konu olan Kuveyt'in İşgali ile ilişkilendirilerek aktarılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, çalışmanın tarih yazımının dikkat ettiği "tek ve biricik" olayı ele almamış olmasıdır. Çalışma, bir olayın beraberinde başka olayları da ele almaktadır. Burada tarih ve Uİ yazımı farkı görüldüğü söylenebilir. Çünkü Uİ disiplini olayları daha kapsamlı ve geniş pencereden ele almaktadır. Bu farkın görüldüğü bir başka nokta ise çalışmanın geleceğe yönelik çıkarımlar yapmasıdır. Tarih yazımında yer almayan ve "öngörme" dediğimiz bu durumun Uİ yazımının önemli bir özelliği olduğu söylenebilir.

Çalışmada yer alan geleceğe dair çıkarım, ABD'nin bölgeye yerleşmesine yöneliktir. ABD'nin bu olay ile birlikte "Vietnam Sendromu"nu yendiğini, hem ABD halkının hem de yöneticilerinin güven duygularının arttığını belirtmektedir (N. Uslu, 1999, ss. 165-199). Bu ifade aslında ABD'nin uluslararası alanda, Vietnam ile oluşturduğu kötü imajı değiştirdiğinin ve sonraki süreçte yapacaklarının, hız kesmeden Ortadoğu'ya yayılmak istediği sinyalinin bir açıklaması olarak düşünülebilir. Bir başka deyişle bu duruma "öngörmenin kanıtı" da denilebilir. Çalışmanın tarihine ve günümüz Ortadoğu'suna bakıldığında bu öngörünün yerinde olduğunu söylemek mümkündür. Uslu'nun o dönemki öngörüsünün, özellikle 2003 yılından sonra büyük oranda gerçekleştiği ifade edilebilir.

2.2 Körfez Savaşı ve Türk Dış Politikasına Etkileri (Tekin Önal-Abdullah Özdağ/2016)

Bu çalışma, Körfez Savaşı'ndan 26 yıl sonra kaleme alınmıştır. Yine merkezde Körfez Savaşı'nın olduğu ve bu olayın yarattığı bir başka durum incelenmektedir. Türkiye'nin sınır komşusu Irak'ın gerçekleştirdiği bu işgal üzerinden şekillenen dönemin Türk Dış Politikası (TDP) analiz edilmektedir.

Çalışmada Körfez Savaşı doğrudan ele alınmayıp bir önceki makalede olduğu gibi öncelikle bu krize giden süreç de incelenmektedir. Bu bağlamda, neden-sonuç ilişkisinin sağlanması için aktarılan bilgiler önemlidir. Öncelikle arka planda gerçekleşen olayların aktarılması, uluslararası konjoktüre ışık tutan bilgiler verilmesi ve Körfez Savaşı'nın gerçekleşme durumunun aktarılması, olaylara kronolojik bir bütünlük sağlamaktadır. Bunun yanında, Türkiye'nin bu süre zarfında, savaş sırasında izlediği politika da bu çerçevede ele alınmaktadır (Önal, 2016, ss. 53-70). Bu bilgiler ekseninde, çalışmanın tarih yazımından farklı ve tam anlamıyla Uİ disiplinine göre bir çalışma olduğu söylenebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir başka nokta ise çalışmada yer alan olayların belgelere dayandırılması metodudur. Çalışmada anlatılan fikirler dönemin gazetelerinden, meclis tutanaklarından alınan resmi yazılar ile temellendirilmektedir. Bu tarz ise Fransız Ekolü'ne yön veren Pierre Renouvin'i hatırlatmaktadır.

Uİ disiplini içinde Pierre Renouvin'in öncülük ettiği ekole göre, Ranke'nin belgeci anlayışı bir noktada önemlidir. Geleneksel yönteme, yenilikçi bir bakış açısıyla yaklaşan Pierre Renouvin, belgelerin öneminden vazgeçmemiştir. Öyle ki, günlük gazetelerin bile bu noktada bir işlevi olduğunu, belgelerin yeterli olmadığı yerde "kamu ruhu"nu yansıtan belge niteliğini taşıdıklarını vurgulamaktadır. Ancak genel çerçevede, belgelerin birebir açıklama için yeterli olmadığı kanısını taşımaktadır (A. Uslu, 2015, ss. 25-49).

Tekin Önal ve Abdullah Özdağ'ın kaleme aldığı bu makalede, Renouvin'in bahsi geçen anlayışının görüldüğü söylenebilir. Bunun yanında çalışmada, Körfez Savaşı doğrudan ve tek taraflı olarak ele alınmamaktadır. Çok boyutlu olarak ele alınıp konu üzerinden genellemelere ulaşılmaya çalışılmaktadır. Burada tekrar tarih ve Uİ yazını arasındaki fark ortaya çıktığı söylenebilir. Türkiye'nin hem savaş boyunca hemde savaş sonrası dönemde izlediği dış politika analiz edilmektedir. Ancak makalenin yazım tarihine ve içinde yer alan bölümlere bakıldığında açıkça bir öngörmeden söz etmek mümkün değildir. Fakat Körfez Savaşı, öncesi

ve sonrası gelişmeleri, uluslararası konjonktür ve bu şartlar çerçevesinde TDP'nin şekillenmesi bütünlük içinde aktarıldığı görülmektedir.

2.3 The Gulf War 1990-1991 and the International Relations (Fred Halliday/1994)

Fred Halliday tarafından 1994 yılında hazırlanan ve yine merkezinde Körfez Savaşı'nın yer aldığı bu çalışma, daha çok Uİ disiplinine önem atfeden bir çalışma niteliğindedir. Halliday, çalışmanın giriş bölümünde, bu olayın devletlerarası çatışmanın önemli bir örneği olduğunu ve bu sebeple, olayı sadece tarihin belli yönleriyle incelemek istemediğini dile getirerek, çalışmanın salt bir tarih incelemesi olmadığı bir nevi beyan etmektedir. Bu nedenle çalışmayı, Uİ ile ilgili olarak konuya daha geniş bir perspektiften bakma arzusu ile ele almaktadır. Bunu yaparken iki bakış açısı olduğunu ifade etmektedir. Bunların ilki, Körfez Savaşı'na geriye dönük olarak bakılıp yapılan değerlendirme hakkında soru sorarak cevap bulmaya çalışmaktır. İkincisi ise bu olayı Uİ'in akademik bir disiplin olarak incelenmesine olan etkileri üzerinde durmaktır (Halliday, 1994, ss. 109-130). Halliday'in bu açıklayıcı tutumu aslında çalışmanın Uİ disiplini açısından değerini ortaya koymakta ve tarih yazınından çok farklı bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında da Uİ disiplini ön plana çıkmaktadır.

Çalışmaya bakıldığında Halliday'in özellikle ilk bölümlerde genel olarak Körfez Savaşı ile ilgili çıkarımlarda bulunduğu görülmektedir. Bu çıkarımlar göz önüne alındığında ise yine sadece belirli bir tarih incelemesi değil de birçok yönden Uİ yazınına ait olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Halliday olay ile ilgili tarihsel bilgilerden yola çıkarak, genellemelerde ve öngörülerde bulunmaktadır. Çalışmaya Uİ yazını özelliği katan kısımlarından biri bu önemli çıkarımlardır. Örneğin bu olaydan yola çıkılarak "Orta Doğu tarihinde bir dönüm noktası olduğu" çıkarımında bulunmaktadır. (Halliday, 1994, ss. 109-130). Halliday'ın 1994 yılına ait bu çalışmasında yer alan öngörüsünün, yine günümüz Orta Doğu'su göz önüne alındığında yerinde olduğu söylenebilir.

Halliday, çalışmasının ilerleyen bölümünde "Uİ Analizi" başlığı altında, Körfez Savaşı'nın disipline getirilerini ve olayın bu çerçevede incelenmesini gerçekleştirmektedir. Bu kısımda, Uİ yazınında olması gerektiği gibi analitik düşünceye yönlendiren konulara değinmekte ve açıklık getirmeye çalışmaktadır. Bu başlık altında ele aldığı konular; savaşın nedenleri, uluslararası sistemdeki savaş fonksiyonları, iç ve dış politika arasındaki ilişkiler, askeri ve ekonomik hususlar arasındaki ilişki, diplomasinin rolleri, yanlış algılama, karar verme biçimleri, devletlerarası ittifak, iç koalisyonların inşası, yaptırımların rolleri, büyük güçler,

uluslararası kurumlar, ideoloji ve medyanın rolüdür (Halliday, 1994, ss. 109-130). Çalışmada ele alınan bu başlıkların, olayı başlı başına bir tarih anlatısı olmaktan kurtardığı söylenebilir. Böylece, tarih ve Uİ yazını farkı çalışmada kendini gözle görülür derecede hissettirmektedir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise Halliday, Körfez Savaşı'nın Uİ disiplinine ait bir konu olduğunu belirterek "Uİ alanında eğitim veren ve araştıran bizlere bir işimiz, birkaç işimiz olduğunu gösterdi" söyleminde bulunmaktadır (Halliday, 1994, ss. 109-130). Bu ifade ise çalışmanın yazın alanının rahatlıkla görülebilmesini sağlamaktadır.

2.4 The 1990 Gulf Crisis: Political Realism Applied (Shak Bernard Hanish/2013)

Shak Bernard Hanish'in 2013 yılında hazırladığı bu çalışmada yine merkezde Körfez Savaşı yer almaktadır. Ancak bu çalışmanın incelenen diğer çalışmalara nazaran daha teori merkezli olduğu görülmektedir. Yazar, olayı çalışmanın giriş bölümünde de belirttiği üzere bir teori çerçevesinde ele almaktadır. Her disiplinde, dünyayı ve gerçekleri açıklamak ve yorumlamak için teorilerin temel olduğunu belirten Shak Bernard Hanish, bu çalışmada Körfez Savaşı'nı realizm temelinde açıklamanın uygun olacağını vurgulamaktadır. Bu nedenle çalışmada, öncelikle realizmin temel varsayımlarını ele almaktadır. Bunların ilkinin, devletlerin ulusal çıkarlarını ön planda tutan güç unsuru, ikincisini ise devletlerin dış politikasını iç faktörlerden ziyade dış faktörlerin belirlemesi, üçüncüsünü devletlerin karar vericilerin davranışlarını açıklayan rasyonalite oluşturmaktadır (Hanish, 2013, ss. 1-16). Hanish, çalışmasında öncelikle bu üç varsayımı açıklamaktadır. Bu açıklamadan sonra ise Irak'ın Kuveyt'i işgalini bu varsayımlar ekseninde temellendirmektedir. Bu üç varsayımı alt başlıklar ile sunarak Irak'ın bu işgali gerçekleştirmesini açıklamaya çalışmaktadır. Burada önemli bir ayrımı dikkati çekmektedir. Normal şartlar çerçevesinde bakıldığı zaman tarihi bir olay olarak görünen Körfez Savaşı, soyut hale getirilerek teoriye uyarlandığı görülmektedir. Ancak olaya bir başka yönden baktığımızda ise soyut olan teori gerçek bir olay üzerine oturtulmuş somutluk kazandırılmıştır. Bu durumda yine Uİ disiplinine özgü özelliklerden biri olarak açıklanabilir. Bu nedenle çalışmanın tarihi verilerden –ki bunlar herkesçe kabul gören gerçeklikler- yararlanarak hazırlanan bir Uİ çalışması olduğu görülebilmektedir. Bununla beraber yine belirli bir teori üzerine inşa edilmiş olması da bu özelliğini güçlendirmektedir.

Çalışmanın son bölümünde ise konu, teori çerçevesinde toparlanılıp bu çerçevede belirli çıkarımlarda bulunulmuştur. Hanish, realizm çerçevesinde birçok şeyin açıklanabildiğini ve buna rağmen Körfez Savaşı ile ilgili olarak hala açıklanamayan yönlerin olduğunu vurgulamaktadır. Çalışmada budurumunda Saddam Hüseyin'in bireysel tutumu ile alakalı

olduğunu belirtilmiştir. Yani tüm dış ve iç şartlar eşit olduğunda eğer Irak'ın lideri farklı biri olsaydı bu olayın yaşanmayacağı tarzında bir çıkarımda bulunulmuştur (Hanish, 2013, ss. 1-16). Bu kıyaslama ve çıkarımın, çalışmaya yoğun tarihsel bilgiden uzaklaştırarak, Uİ disiplinine ait hale getirmekte olduğu belirtilebilir.

3. Genel Değerlendirme

Tarih ve Uİ yazınının incelendiği bu çalışma için örnek olay olarak Körfez Savaşı belirlenmiştir. Bu bağlamda elimizde incelememiz gereken tek bir olayın olduğunu vurgulamak yerinde olacaktır. Bu olay 1990-91 tarihinde gerçekleşen Irak'ın Kuveyt'i işgalidir. Ancak bu çalışmada ele alınan ve olayı incelememizi sağlayan dört farklı çalışma, Körfez Savaşı'nın farklı yönlerini ortaya koymaktadır. Merkezinde Körfez Savaşı'nın yer aldığı bu dört çalışmada yer alan farklılıklar, tarih ve Uİ yazınındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Hazırlanan bu çalışmada ise farklı tarihlerde, farklı kişilerce yazılmış olan makaleler değerlendirmeye tabi tutularak bazı veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu verileri kısaca maddeler etrafında toplamak gerekirse;

- Çalışmalar, öncelikle yerli ve yabancı yazar bazında ele alındığında göze çarpan farkı belirtmek gerekir. Bu fark, Türk yazarların çalışmalarının daha fazla tarihi bilgi içermesidir. Bu durumun, Türkiye'de Uİ yazınının gelişme düzeyinin göstergesi olduğu söylenebilir. Bunun yanında, Türkiye'de henüz tam anlamıyla orijinal ve bağımsız bir Uİ disiplininin mevcut olmamasından kaynaklanmakta olduğu da ifade edilebilir. Ancak yinede incelenen çalışmaların salt tarihi bilgi içeren birer metin olmadığı ve Uİ disiplinine ait olduklarını söylemek mümkündür. Yabancı yazarların çalışmalarına bakıldığında çalışmaların daha kuramsal ve teorik, bu bağlamda daha soyut oldukları görülmektedir.
- Ele alınan çalışmalardan, olayın tarihine yakın (daha eski) olarak hazırlananların ise daha doyurucu bilgilere sahip oldukları ve daha kronolojik olduklarını söylemek mümkündür.
- Çalışmalarda, yine hazırlanma tarihi eski olanların, yani olaydan henüz birkaç yıl sonra hazırlananlardageleceğe yönelik "öngörüde bulunma" durumundan söz etmek mümkündür. Hem yabancı hemde Türkçe çalışmalar bahsedilen bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ancak çalışmalar olayın tarihinden uzaklaştıkça öngöründen genellemeye doğru bir dönüşüm olduğu söylenebilir.

- İncelenen dört çalışmada tarih yazımının verilerinden beslendiği ancak özgün birer Uİ çalışması olduğu açıkça söylenebilir.

Sonuç

Uluslararası ilişkilerin bir disiplin olarak ortaya çıkmasıyla beraber, tarih bilimi ile aralarında konu benzerliği, aynı konuların inceleme alanlarına kaynaklık etmesi, oldukça tartışılmıştır. Bu durum bir bakıma disiplinin ilk dönemlerinde yoğun gibi görünse de hem disiplinin gelişmesi hemde literatürde yaşanan bilimsellik ve kuram tartışmaları her ikisinin de farklı yazın dünyasına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Öyle ki, Uİ disiplinin gelişme göstermesiyle hemen her ülkede tarih bilimiyle fark oluşturarak Uİ ekollerinin doğmasına yol açmıştır. Uİ ve tarih, konu incelemesi bakımından birbirinden bağımsız ilerlemiştir. Ancak Uİ disiplinin kaynak olarak birçok noktada yine tarihten beslendiğini ifade etmek yerinde olacaktır.

Uİ disiplini ve tarih yazını arasında oluşan bu farkı “Körfez Savaşı” örneği ile incelediğimizde de görmek mümkün olmuştur. Çalışmada ele alınan, farklı tarihlere ve kişilere ait makaleler kendi dönemlerindeki Uİ disiplinine ışık tutmuştur. Bununla beraber, makaleler analiz edildiğinde her ne kadar merkezde tarihte gerçekleşen bir olay yer alsaydı günün bilgi içerikli bir metin olmaktan öteye geçmişlerdir. İncelenen çalışmalarda, sadece Körfez Savaşı anlatılmamış, olay çok boyutlu olarak ele alınmıştır. Tabii bu anlatılarda yine tarih biliminin getirilerinden yararlanmışlardır. Bu nedenle, tarih ve Uİ yazımının beslendiği kaynaklar her ne kadar benzerlik gösterse de sonuç itibarıyla günümüz dünyasında ikisi de birbirinden farklı ve bağımsız ilerlemektedir.

Kaynakça

- Arı, T. (2017). *Orta Doğu II* (C. 1-2). Alfa Akademi Yayınevi.
- Arı, T. (2021). *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (10. bs). Aktüel Yayınları.
- Ateş, D. (2009). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm / Realizm Tartışması ve Disiplinin Özerkliği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 11-25.
- Berting, J. (2013). *Mağara Duvarından Yansımalar* (H. İnaç, Çev.). Mkm (Marmara Kitap Merkezi Yayınları).

- Best, A., Hanhımakı, J. M., Maiolo, J. A., & Schulze, K. E. (2015). *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi* (T. U. Belge, Çev.; 2. bs). Siyasal Kitabevi.
- Büyükbaş, H. (2013). Tarih ve Uluslararası İlişkiler: Yapıcı Bir Diyalog Çağrısı. *History Studies*, 5(2), 107-120.
- Carr, E. H. (2018). *Tarih Nedir?* (G. Gürtürk, Çev.; 21. bs). İletişim Yayınları.
- Devlen, B., & Özdamar, Ö. (2010). Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları. *Uluslararası İlişkiler*, 7(25), 43-68.
- Halliday, F. (1994). The Gulf War 1990–1991 and the study of international relations. *Review of International Studies*, 20(2), 109-130. <https://doi.org/10.1017/S026021050011784X>
- Hanish, S. B. (2013). The 1990 Gulf Crisis: Political Realism Applied. *Journal of International Relations and Foreign Policy*, 1-16.
- Karaca, R. K., & Özdal, B. (2018). *Diplomasi Tarihi 1* (3. bs). Dora Yayınları.
- Kurubaş, E. (2008). Türkiye Uluslararası İlişkiler Yazınında Tarihsel Olguculuk ile Disiplinlerarasıcılığın Analitik Yaklaşma Etkisi ve Türkiye Uygulaması. *Uluslararası İlişkiler*, 5(17), 129-159.
- Önal, T. (2016). Körfez Savaşı ve Türk Dış Politikasına Etkileri. *Journal of Turkish Studies*, 11(Volume 11 Issue 16), 53-53. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.9950>
- Uslu, A. (2015). Diplomasi Tarihinin Ötesi: Uluslararası İlişkiler Tarih Yazımında Fransız Ekolü. *Uluslararası İlişkiler*, 11(44), 25-49.
- Uslu, N. (1999). Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(3), 165-199. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/44874>
- Waltz, K., Quester, G. H., & Onulduran, E. (çeviren). (1982). *Uluslararası ilişkiler kuramı ve dünya siyasal sistemi*. Ankara : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/12408>
- Yeğen, C. (2016). Annales Okulu, Marc Bloch ve “Tarih Savunusu: Veya Tarihçilik Mesleği” Yapıtı Üzerinden Bloch’un Tarih Anlayışı. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 25-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akader/issue/28202/299470>